

HUMAN SCALE

EXPERIENȚA

Două foi de desen uriașe, așezate vertical, în cant, și oamenii care se plimbă printre ele formează instalația centrală a expoziției Human Scale, o instalație cât tot pavilionul. Foi translucide de calc, pe care arhitecții fac schițe suprapuse peste alte schițe, înmagazinează primele și adesea cele mai valoroase intuiții, multiple încercări și meditații în căutarea soluției ideale. Foile de schiță sunt mereu lipite unele de altele, dar acum, într-o logică răsturnată, foi mai mari decât în viața reală lasă între ele un spațiu în care vizitatorii sunt invitați să pătrundă. Umbrele oamenilor reali se întretaie și se suprapun peste o serie de prezențe stranii și fantomice, siluete umane extrase din desene de arhitectură, aduse la scara reală și materializate sub forma unor lucrări de artă. Alte semi-prezențe cad din foaie și se refugiază pe peretele lateral ca într-o pictură murală religioasă sau laică dar în care scara este întotdeauna umană, dând iluzia unei perspective plonjate în adâncul peretelui. Ușoare manipulări ale percepției, răsturnări de scară, alternări de focalizare și ambiguitate în desene cu siluete și umbre mișcătoare pe foi translucide sunt puse în scenă cu scopul de a provoca în mintea vizitatorilor chestionarea permanentă a convențiilor dar mai ales a ceea ce ni se promite.

LUCRĂRILE DE ARTĂ ȘI CERCETAREA ARTISTICĂ

Stranietatea apariției siluetelor umane în desenele de arhitectură a declanșat demersul artistic care stă la baza proiectului Human Scale.

Lucrările pornesc de la o colecție de siluete găsită de artist într-un târg de vechituri și mai târziu de la o ilustrație de pe coperta unui bloc de desen din anii '70-'80, ambele având autori anonimi. El mărește aceste imagini la scară umană, le transpune în obiecte tridimensionale delicate realizate din bară metalică plină și le integrează în expoziții. "Finally Together" este prima lucrare de acest tip, titlul reflectând intenția sa de a readuce la viață personaje uitate la scara 1:100 și de a le reuni cu umanitatea.

Pe măsură ce interesul său pentru desenul de arhitectură și *scale figures* crește, artistul apelează la surse mai puțin obscure. În "Dialogue", el pune față în față un personaj extras dintr-un desen al lui Adolfo Natalini (Superstudio) și altul dintr-un proiect industrial de la marginea Bucureștiului din anii '60. Artistul explorează contrastul dintre utopia egalitaristă promovată de Superstudio și o utopie devenită construcție în realitatea socialistă din România, chiar în momentul în care acestea se întretaie.

Interesul său pentru grupul italian și faimosul lor "Continuous Monument" îl face să interpreteze harta lui Waldseemüller (prima hartă a lumii pe care apare și America, model proiectat în 1507 ca tipar pentru a crea globul pământesc din hârtie) ca pe un grid continuu. El o mărește folosind standardul faianței de

15x15 cm, un element comun în interioarele socialiste din România, pe care l-a integrat adesea și în lucrările sale recente. "Harta Lumii" este compusă din 648 de piese de ceramică lucrate manual. Apa de pe glob este reprezentată printr-o glazură lucioasă, în contrast cu restul suprafeței, care rămâne mată și neglazurată.

Prezența acestor lucrări în expoziția din Pavilionul României la Bienala de Arhitectură de la Veneția aduce în discuție, prin răscol, o serie de teme, viziuni și angoase ale arhitecturii conceptuale din perioada dezvoltării moderniste, cu scopul de a înțelege mai bine mutația de atitudine care s-a produs de atunci până astăzi în cadrul domeniului.

EXPOZIȚIA DIN PAVILIONUL ROMÂNIEI

Expoziția Human Scale este structurată de-a lungul a trei linii tematice, intrconectate în multiple locuri și pe diverse niveluri de semnificație pe parcursul întregului traseu de vizitare.

Prima linie tematică se coagulează în jurul lucrărilor de artă cu siluete umane scalate, amplasate pe suprafețele translucide ale celor două ecrane verticale și pe un perete lateral, evocând o frescă în care personajele sunt la scara reală. Vizitatorii devin protagoniști în cadrul acestei instalații, umbrele lor pe ecranele translucide amestecându-se cu siluetele - opere de artă. Pe peretele lateral opus se află "Harta Lumii", joncțiunea dintre siluete și hartă făcându-se prin intermediul singurei lucrări care iese din planul foii-ecran, o silueta extrasă dintr-un desen al lui Natalini.

Cea de-a doua linie tematică se dezvoltă de-a lungul axului longitudinal și constă într-o colecție de hărți istorice originale, expuse cronologic după anul creației lor, din secolul al XV-lea până în secolul al XVIII-lea. Informația științifică este dublată de o agendă geo-politică implicită, hărțile devenind dispozitive ale unei retorici glorioase, vederi asupra lumii din perspective situate, afirmând o poziționare hegemonică asupra locurilor mai apropiate sau mai îndepărtate. Exemplele expuse prezintă în centrul imaginii teritoriul de astăzi al României, cu granițele sale mișcătoare de-a lungul istoriei și cu vizualizarea multor straturi de mesaje și subiectivități. Oamenii apar pe hărți ca prezențe alegorice, ținând în mâini documente întemeietoare sau instrumente de măsurare a spațiului și de supraveghere. În alte hărți personaje desenate elaborat sunt amplasate în prim-plan, ca safaj sau ca anturaj pentru vederi din exterior asupra orașelor. În hărțile militare, cu teatre de război sau asedii, oamenii obișnuiți apar ca siluete pe când trupele sunt reprezentate simbolic, prin forme rectangulare, abstracte. De la primele hărți cu bolta cerească desenate de Johannes Honterus, cu stația de observare la Brașov, până la harta Mării Negre a lui Renard cu personaje îmbrăcate în costumele diverselor etnii aparținând teritoriile cu ieșire la mare, colecția de hărți oferă o imagine a raporturilor spațiale și sociale imaginate de discursurile oficiale ale vremii.

A treia linie tematică conține desene originale semnate de arhitecți români, o selecție reprezentativă pentru tot parcursul secolului 20 organizată cronologic de-a lungul unei uriașe rigle gradate. Rigla definește un reper longitudinal care traversează toate desenele, urmărind încadrarea parterului clădirilor reprezentate în proiecții de fațade sau perspective, zona în care se află de obicei desenate siluetele-anturaj. Alte siluete la scara 1:50 extrase din desenele perioadei corespunzătoare populează rigla și în spațiile dintre desene, compunând pentru privitor, dintr-o perspectivă în raccourci, o

plintă urbană vie - parter continuu și locuit, ca o pledoarie pentru cultivarea unui spațiu public deschis, inclusiv.

EXPOZIȚIA DIN GALERIA ICR

Componentă tematică a expoziției din pavilion dedicată desenelor de arhitectură este preluată și amplificată în cadrul Galeriei ICR sub forma unei arhive de desene selectate pe criteriul relevanței anturajului și a siluetei umane. Arhiva oferă resurse organizate pentru cercetarea asupra tipurilor de desen în decadele succesive ale secolului 20, posibilități de experimentare cu desenul și repere pentru verificarea sincronității cu parcursul internațional.

Ca fenomen general, la începutul perioadei studiate siluetele apar în desenele de arhitectură neoclasică ca prezențe concrete, cu detalii minuțios desenate, cu emoții asociate, angajate activ în acțiuni și interacțiuni. Simultaneitatea de evenimente care se desfășoară într-o singură scenă dintr-un desen semnat Ion Berindey de exemplu demonstrează nu atât ce se întâmplă în clădire la un moment dat, ci mai ales ce poate deveni clădirea datorită acestor întâmplări. După primul război mondial, odată cu afirmarea școlii de la Bauhaus și a arhitecturii moderniste, siluetele devin din ce în ce mai schematice și mai abstracte, își pierd materialitatea și umbra, devenind spectrale în desenele lui Horia Creangă sau Henriette Delavrancea. În desenele lui Fackelmann din anii '60-70 siluetele ajung complet spectrale, detașate de cotidian, contururi imponderabile care pluesc deasupra solului și prin care trece privirea. Anii 80 prezintă amprente ale opresiunii și dinamicilor de putere, prin prezența omului care fuge din foaie de exemplu. Anii 90 permit alte căutări mai poetice, conceptuale, despre situarea omului în spațialitate și despre mizele fundamentale ale arhitecturii.

O analiză a acestor desene dintr-o perspectivă post-fenomenologică și post-umanistă, așa cum este propusă în cadrul proiectului Human Scale, poate schița o istorie socială a arhitecturii imaginate și construite în România, și a ideologiilor arhitecților secolului 20 ca repere importante pentru felul în care ne raportăm la existent în cadrul practicii contemporane.

MUTAȚIA: de la OMUL CA MĂSURĂ A TUTUROR LUCRURILOR la OMUL - ȘI MAI MULT DECÂT OMUL

În contextul temei **Intelli-gens**, proiectul Human Scale este o reflecție profundă asupra diverselor forme de inteligență - conceptuală, istorică, tehnologică, artistică, emoțională - care contribuie la modul în care gândim și reimaginăm arhitectura, un mod centrat pe om și pe viață. Revizitând critic modernitatea secolului 20 dinspre realitatea extinsă virtual a zilei de astăzi, proiectul generează discuții esențiale despre cum ne raportăm mai cu sens la tradiție, spațiu și umanitate.

Desenul de mână ca formă de gândire. Invitația adresată vizitatorilor este într-o lume în care nu a intervenit încă digitizarea, iar desenul de mână rămâne singura formă de concepere și comunicare arhitecturală. Într-o eră a

dependenței de tehnologie, propunerea utopică subliniază importanța procesului creativ manual ca act intelectual fundamental, capabil să inspire modalități sensibile și nuanțate de a aborda designul și spațiul.

Repararea continuă: o lume în căutare de soluții. Două foi de calc, ca metaforă a arhitecturii aflate într-o reparație continuă, sugerează o formă de inteligență creativă care se bazează pe iterație și perfecționare. Această lume imperfectă, dar activă și regenerativă, reflectă o arhitectură umană și rezilientă, în opoziție cu certitudinea algoritmică a lumii digitale.

O explorare performativă a umanității. Vizitatorii devin protagoniștii acestei utopii suspendate, iar prezența lor fizică în pavilion subliniază ideea că arhitectura este, în esență, despre oameni și interacțiunea lor cu spațiul. Scara umană în toate accepțiunile termenului devine astfel centrală, reafirmând importanța dimensiunii umane și a inteligenței spațiale reale într-o lume care riscă să fie dominată de abstracțiuni tehnologice.

Utopia ca instrument critic. Manifestele politice al grupului Superstudio problematizau, printre altele, urbanizarea anilor '60 care acapara teritoriul și sufoca suprafețele prin construire, globalizarea soluțiilor și deteritorializarea arhitecturii prin stilul internațional, sau ideea aberantă că tehnologia va salva orice. Proiectul folosește utopia pentru a chestiona tendințele actuale din arhitectură și urbanism, subliniind riscul pierderii unei relații directe, umane și juste cu spațiul construit și cu natura care îl susține.

Inteligența istorică și revalorizarea arhitecturii moderniste. În momentul actual, se pun din ce în ce mai multe întrebări legate de urgența de re-inventare a arhitecturii de la mijlocul secolului 20: ce reparăm, ce intensificăm și în ce sens, ce merită păstrat și ce e de aruncat? O citire a arhitecturii construite prin întoarcerea la desenul care a generat-o poate fi un mod de a ne raporta mai conștient de intuițiile din momentul creației și mai critic la arhitectura modernistă, și care poate oferi pentru practica contemporană instrumente valoroase de resetare a sensului și de recuperare a mizelor inițiale, nerealizate sau ruinate între timp.

Inteligența socială și politică. Prin referințele la granițe și teritorii în cadrul hărților, expoziția explorează desenul ca instrument de proiectare a puterii politice și sociale, și modul în care arhitectura a contribuit (și contribuie încă) la modelarea identităților colective și la influențarea narațiunilor istorice.

Umanizarea spațiului prin crearea de rapoarte semnificative. Înainte de a desena obiecte, arhitecții concep spații ale dorinței, ale promisiunii și devenirii, iar plasarea siluetei umane este o încercare de a le impregna cu o serie de calități intangibile, nemăsurabile, posibile doar în conexiunea oamenilor cu clădirea: cum va primi ea conținut - adică acțiuni și experiențe, care va fi calitatea locuirii, cum îl poate afecta pe privitor în alte feluri, prin amplificarea vieții din jur, adică prin crearea de convivialitate și urbanitate.

Contribuția artei conceptuale la inteligența arhitecturală. Cercetarea și practica artistică din proiectul Human Scale aduc o intuiție dintr-un alt tip de

sensibilitate și subtilitate - o inteligență emoțională, empatică și imaginativă, care deschide noi narațiuni spațiale prin re-contextualizarea siluetelor umane din desenele de arhitectură, pentru a le chestiona sensul, și cu aceasta intențiile și promisiunile cu care au fost investite.

Proiectul Human Scale se desprinde conștient și utopist de momentul actual de dezvoltare a proiectării asistate de calculator - și tot ce urmează până la AI - propunând un scenariu sci-fi post-tehnologic în care întrebările sunt: s-a oprit istoria arhitecturii umane? Pot fi recunoscute funcțiile vitale, emoționale sau simbolice ale arhitecturii în desenul analog, în lipsa tuturor imaginilor care populează renderurile cu oameni cu atitudini fericite? Prin abordarea sa pluridimensională, expoziția oferă un răspuns relevant la nevoia contemporană de a regândi relația dintre om, spațiu și mediu, răspuns extins printr-o serie de conferințe la București și Veneția și prin editarea unei cărți. Este un apel la inteligență critică, emoțională și creativă, ce reamintește că arhitectura trebuie să rămână, în esență, despre oameni.